

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման ապահովում»

ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ «ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ջիլ գյուղի միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ

Առարկա՝ Մաթեմատիկա

Թեմա՝ Մոտիվացիան՝ որպես ուսուցման կարևորագույն մաս

Վերապատրաստող մենթոր՝ Արարատ Մովսեսյան

Ուսուցիչ՝ Կարինե Շախնազարյան

Բովանդակություն

1.Ներածություն	3
2.Ուսումնական գործունեության մոտիվացիա, դրդապատճառների տեսակներ	4
3.Կրթական մոտիվացիայի տարիքային առանձնահատկությունները.....	7
4. Շարժառիթների զարգացում.....	8
5. Ուսումնական գործունեության մոտիվացիայի ձևավորում.....	10
6. Եզրակացություն	15
7. Գրականություն	16

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մոտիվացիան ինչ-որ բանի հասնելու ցանկություն է ,մոտիվացիան այն է ինչ մարդուն մղում է դեպի նպատակը, խթանում է առաջ գնալուն: Անձի կյանքի տարբեր ժամանակահատվածներում նշանակալի են դառնում գործունեության տարբեր տեսակներ: Դեռահասին կրթական գործունեությունն անհրաժեշտ է՝ որպես հասարակությունում իր հետագա հաջող գործունեության հիմք, համապատասխանաբար անհրաժեշտ է սովորելու մոտիվացիայի զարգացումը: Ուսումնական մոտիվացիան աշակերտների ուսումնական գործունեության կարևորագույն բաղադրամասն է և այն հիմնական գործոնը ,որը խթանում է աշակերտին և նրան մղում որոշակի արարքների ,վարքի ձևերի և գործունեության : Աշակերտի կատարած մոտիվների իմացությունն ուսուցչին հնարավորություն է տալիս բացահայտել աշակերտի գործունեության յուրահատկություններն ու նպատակները, ինչպես նաև նրա կատարած առանձին արարքների պատճառները: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ցանկանում է, որ իր աշակերտները լավ սովորեն դպրոցում, սովորեն հետաքրքրությամբ : Դրանում հետաքրքրված են նաև աշակերտների ծնողները: Բայց հաճախ և ծնողները և ուսուցիչները ստիպված են լինում ցավով արձանագրել՝ «չի ուզում սովորել, կարող էր հրաշալի սովորել, բայց ցանկություն չկա» : Այսպիսի դեպքերում հանդիպում են նրան, որ աշակերտի մոտ չի ձևավորվել անհրաժեշտություն գիտելիքի հանդեպ, չկա հետաքրքրվածություն սովորելու նկատմամբ: Ինչու՞մ է գիտելիքի անհրաժեշտության էությունը: Ինչպե՞ս է այն առաջանում: Ինչպե՞ս է այն զարգանում: Ինչպիսի՞ միջոցներ կարելի է օգտագործել ձևավորելու համար մոտիվացիա գիտելիք ստանալու : Այս հարցերը հուզում են բազմաթիվ ծնողների ու ուսուցիչների: Ուսուցիչները գիտեն, որ չի կարելի հաջողությամբ ուսուցանել աշակերտին, եթե նա անտարբերությամբ ու առանց հետաքրքրության է վերաբերում ուսումնառությանն ու գիտելիքին, չի գիտակցում գիտելիքի անհրաժեշտությունը: Այդ պատճառով դպրոցի առջև դրված է խնդիր՝ երեխայի մոտ ձևավորելու ու զարգացնելու դրական մոտիվացիա ուսումնառության հանդեպ: Եվ որպեսզի սովորողն իրավամբ ներգրավվի աշխատանքին, անհրաժեշտ է, որ իր առջև ուսումնառության ընթացքում դրվող խնդիրները լինեն ոչ միայն իր համար հասկանալի, այլև ներքուստ ընկալելի լինեն իրեն, այսինքն որպեսզի դրանք ստանան կարևորություն սովորողի համար և դրանով իսկ գտնեն արձագանք ու հենման կետ նրա ապրումներում: Այս աշխատանքի նպատակը հետևյալ հարցերի պարզաբանումն է՝ որո՞նք են դեռահասների հետաքրքրությունները, նրանց վերաբերմունքն ուսումնառության հանդեպ, ինչպես է ճանաչողության նկատմամբ մոտիվացիան ,ինչպես է մոտիվացիան անդրադառնում դեռահասների առաջադիմության վրա :

2. Ուսումնական գործունեության մոտիվացիա ,դրդապատճառների տեսակները

Մոտիվացիան գործողությունների մղումն է, ֆիզիոլոգիական և հոգեբանական պլանի դինամիկ գործընթաց, որը վերահսկում է մարդու վարքը, կազմակերպում գործունեությունը և կայունությունը, անձի կարողությունը ակտիվորեն բավարարելու իր կարիքները: Մոտիվն այն է ինչը դրդում է մարդուն գործել: Մարդու գործողությունները բխում են որոշակի շարժառիթներից և ուղղված են որոշակի նպատակների: Առանց շարժառիթների իմացության անհնար է հասկանալ, թե ինչու է մարդը ձգտում այս կամ այն նպատակի, հետևաբար անհնար է հասկանալ նրա գործողությունների իրական իմաստը: Մոտիվների տեսակները ներառում են ճանաչողական և սոցիալական դրդապատճառներ:

Առարկայի բովանդակության վրա կենտրոնացումը ցույց է տալիս ճանաչողական դրդապատճառների առկայությունը: Ուսուցման ընթացքում մեկ այլ անձի վրա կենտրոնանալը վերաբերում է սոցիալական դրդապատճառներին: Ե՛վ ճանաչողական, և՛ սոցիալական շարժառիթները կարող են տարբեր մակարդակներ ունենալ: Ճանաչողական մոտիվներն ունեն հետևյալ մակարդակները՝ ընդհանուր ճանաչողական շարժառիթներ (ուղղորդումը դեպի նոր գիտելիքների, փաստերի, օրինաչափությունների ձեռք բերումը), կրթական և ճանաչողական դրդապատճառներ (ուղղորդումն դեպի ինքնուրույն նոր գիտելիք ձեռք բերելու մեթոդների յուրացումը, գիտելիքի ինքնուրույն ձեռքբերման մեթոդները), ինքնակրթության մոտիվներ (կողմնորոշումը դեպի լրացուցիչ գիտելիքների ձեռք բերմանը և այնուհետև ինքնակատարելագործման նոր ծրագիր կազմելը):

Սոցիալական դրդապատճառները կարող են ունենալ հետևյալ մակարդակները՝ լայն սոցիալական դրդապատճառներ (պարտականություն և պատասխանատվություն, ուսուցման սոցիալական նշանակության ըմբռնում), նեղ սոցիալական կամ դիրքային դրդապատճառներ (ուրիշների հետ հարաբերություններում որոշակի դիրք գրավելու, նրանց հավանությունը ստանալու ցանկություն), սոցիալական համագործակցության մոտիվներ (կողմնորոշում այլ մարդկանց հետ փոխգործակցության տարբեր եղանակներին): Տարբեր շարժառիթները տարբեր դրսևորումներ են ունենում ուսումնական գործընթացում: Օրինակ, լայն ճանաչողական դրդապատճառները դրսևորվում են խնդիրների լուծման, ժամանակ ուսուցչից լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար համար, կրթական - ճանաչողական - ինքնուրույն գործողություններ՝ լուծման տարբեր ուղիներ գտնելու համար, ուսուցչին ուղղված հարցերում աշխատելու տարբեր ձևերի համեմատության վերաբերյալ: Ինքնակրթության դրդապատճառները հայտնաբերվում են ուսուցչին կրթական աշխատանքի ռացիոնալ կազմակերպման վերաբերյալ դիմումի մեջ,

ինքնակրթության իրական գործողություններում: Մոցիալական դրդապատճառները դրսևորվում են արարքներով ,որոնք վկայում են աշակերտի կողմից պարտականությունների և պատասխանատվության ըմբռնման մասին ,դիրքային դրդապատճառներ –հասակակիցների հետ շփման ցանկության և նրանց գնահատականները ստանալու մեջ, ընկերներին աջակցելու մեջ. սոցիալական համագործակցության դրդապատճառներ -կոլեկտիվ աշխատանքի ցանկություն և դրա իրականացման ռացիոնալ ուղիների իմացություն:Գիտակցված դրդապատճառներն արտահայտվում են աշակերտի ունակությամբ՝ խոսելու այն մասին, թե ինչն է իրեն դրդում, ըստ կարևորության շարժառիթներ կառուցելու, փաստացի դրդապատճառներն արտահայտվում են առաջադիմության և հաճախելիության, կրթական գործունեության զարգացման և դրանից խուսափելու ձևերի, լրացուցիչ առաջադրանքների կատարման կամ դրանցից հրաժարվելու, ավելացած դժվարությունների առաջադրանքների ձգտման մեջ:

Ուսուցման մոտիվացիայի հինգ մակարդակ կա.

1. Դպրոցական մոտիվացիայի բարձր մակարդակ, ուսումնական ակտիվություն (այդպիսի երեխաներն ունեն ճանաչողական մոտիվ, դպրոցական բոլոր պահանջները առավել հաջողությամբ կատարելու ցանկություն): Աշակերտները հստակ հետևում են ուսուցչի բոլոր ցուցումներին, բարեխիղճ են և պատասխանատու, շատ անհանգստանում են անբավարար գնահատական ստանալու դեպքում:
2. Լավ դպրոցական մոտիվացիա:(Աշակերտները լավ են սովորում,գլուխ են հանում ուսումնական գործընթացից) :Մոտիվացիայի այս մակարդակը միջին նորմ է:
3. Դրական վերաբերմունք դպրոցի նկատմամբ, բայց դպրոցը նման երեխաներին գրավում է արտադասարանական գործունեությամբ: Այդպիսի երեխաներն իրենց բավական ապահով են զգում դպրոցում՝ ընկերների, ուսուցիչների հետ շփվելու համար: Նրանք սիրում են իրենց աշակերտ զգալ, ունենալ գեղեցիկ պայուսակ, գրիչներ, տետրեր: Նման երեխաների մոտ ճանաչողական մոտիվները քիչ չափով են ձևավորվում և կրթական գործընթացը նրանց այնքան էլ չի գրավում:
4. Դպրոցական ցածր մոտիվացիա:Այս երեխաները դպրոց են հաճախում դժկամությամբ, նախընտրում են դասերը բաց թողնել: Դասարանում նրանք հաճախ զբաղվում են կողմնակի գործերով, խաղերով: Ուսման մեջ լուրջ դժվարությունների են բխվում: Նրանք դժվար են հարմարվում դպրոցին:
5. Բացասական վերաբերմունք դպրոցի նկատմամբ, դպրոցական անհամապատասխանություն:Նման երեխաները լուրջ դժվարություններ են ունենում ուսուցման մեջ, նրանք չեն դիմանում կրթական գործունեությանը, խնդիրներ են ունենում դասընկերների հետ շփվելու, ուսուցչի հետ

հարաբերություններում: Դպրոցը նրանց կողմից հաճախ ընկալվում է որպես թշնամական միջավայր, այնտեղ մնալն իրենց համար անտանելի է: Մյուս դեպքերում աշակերտները կարող են դրսևորել ագրեսիա, հրաժարվել առաջադրանքները կատարելուց, հետևել որոշակի նորմերին և կանոններին: Հաճախ այս աշակերտները ունենում են նյարդահոգեբանական խանգարումներ:

Դպրոցական մոտիվացիայի անկման պատճառները.

• Ուսումնական մոտիվացիան անձնային ոլորտի խնդիր է, և եթե երեխան ունի բարձր ընդունակություններ, բայց չունի ուսումնական մոտիվացիա, սա կարող է պատճառ հանդիսանալ, որպեսզի երեխան ունենա ուսումնական դժվարություններ, եթե դպրոցում որևէ բան խանգարում է նրանց ինքնադրսևորման գործընթացին կամ ինքնադրսևորման գործընթացը հազեցած է անհաջողություններով, քննադատությամբ, մեղադրանքներով, վիրավորանքներով, ապա սա ուղղակիորեն ազդում է երեխայի ինքնագնահատականի և հետագա կյանքի ձեռքբերումների վրա:

- Դեռահասների մոտ առկա է «հորմոնալ պայթյուն» և ապագայի անորոշ ձևավորված զգացողություն,
- Ուսուցչի վերաբերմունքը աշակերտի նկատմամբ,
- Աշակերտի վերաբերմունքն ուսուցչի նկատմամբ,
- 7-8-րդ դասարանների աղջիկների մոտ նվազել է տարիքային հակվածությունը ուսումնական գործունեության նկատմամբ՝ սեռական հասունացման ինտենսիվ կենսաբանական գործընթացի պատճառով,
- Առարկայի նշանակությունը,
- Աշակերտի մտավոր զարգացումը,
- Ուսումնական գործունեության արդյունավետություն,
- Ուսուցման նպատակի թյուրիմացություն,
- Վախ դպրոցից

3. Կրթական մոտիվացիայի տարիքային առանձնահատկությունները

Կրտսեր դպրոցականներին առավելապես գրավում է հենց ուսուցման գործընթացը ոչ թե նյութի բովանդակությունը և այնքան այս կամ այն գործողությունն ինչու է հենց այդպես արվում, հանձնարարված վարժությունը ,որ եղանակով է ավելի հեշտ լուծվում:Նրանք մեծ հաճույքով են կարդում ,գրում ,նկարում ,թղթերը կտրտում իրար սոսնձում:Ուսումնական գործընթացի նկատմամբ դրսևորած հետաքրքրությունը հիմնականում պայմանավորված է ուսման ունեցած հասարակական արժեքավոր նշանակությամբ:Ի տարբերություն ավելի մեծ տարիքի աշակերտների ,որոնց համար գնահատականը դառնում է նրանց գիտելիքների մակարդակի ցուցանիշը,միջին դպրոցի աշակերտների համար դա առաջին հերթին խրախուսանքի կամ քննադատության նշան է,հասարակական կարծիքի արտահայտում և որոշակի դիրք գրավելումիջոց:Միջին դպրոցական տարիքում յուրացվում է կրթական գործունեության ընդհանուր կառուցվածքը, գործողությունների մի տեսակից մյուսին ինքնուրույն անցման մեթոդները (կողմնորոշիչ կրթական գործողություններից կատարողականի, այնուհետև վերահսկում և գնահատում): Չգալիորեն զարգանում է մեկ խնդրի լուծման մի քանի ուղիներ գտնելու և համեմատելու ունակությունը, ոչ ստանդարտ լուծումների որոնումը:Դեռահասներին ուսուցանելու մոտիվացիայի բովանդակությունը բացահայտում է նրա մտավոր զարգացման կարևոր ցուցանիշը :Դեռահասության տարիքում հնարավոր է գիտակցել սեփական դաստիարակչական գործունեությունը, դրա դրդապատճառները, առաջադրանքները, մեթոդներն ու միջոցները: Դեռահասության վերջում առկա է ցանկացած դրդապատճառի կայուն գերակայություն: Դեռահասին հասանելի է ոչ միայն մեկ նպատակի, այլև մի քանի նպատակների հաջորդականության ինքնուրույն սահմանում` ոչ միայն ակադեմիական աշխատանքում, այլև արտադպրոցական գործունեության մեջ: Դեռահասը տիրապետում է ճկուն նպատակներ դնելու կարողությանը, դրվում է երկարաժամկետ նպատակներ դնելու կարողություն` կապված սոցիալական և մասնագիտական ինքնորոշման մոտեցման փուլի հետ:

Ավագ դպրոցում անհրաժեշտություն և հնարավորություն կա բարելավելու իրենց կրթական գործունեությունը, ինչը դրսևորվում է ինքնակրթվելու ցանկությամբ` դուրս գալով դպրոցական ծրագրի շրջանակներից: Առանձնահատուկ դեր է ձեռք բերում վերահսկման և գնահատման գործողությունների տիրապետումը, մինչև աշխատանքը սկսելը կանխատեսող ինքնագնահատման, կրթական աշխատանքի ինքնավերահսկման պլանավորման և դրա հիման վրա ինքնակրթության տեխնիկայի տեսքով: Ուսումնական գործունեության մեջ ոչ ստանդարտ ուսումնական առաջադրանքներ դնելու և դրանց լուծման ոչ կարծրատիպային ուղիներ գտնելու կարողություն:Նրանց համար մեծ նշանակություն ունի որոնողական ճանաչողական գործունեության կազմակերպումը,որը թույլ է տալիս զգալ անկախ հայտնագործությունների բերկրանքը:

4. Շարժառիթների զարգացում

Մոտիվացիոն ուլորտի կարևոր կողմը շարժառիթն է, այսինքն գործունեության կենտրոնացումը թեմայի վրա, մարդու ներքին հոգեվիճակը: Ուսուցման մեջ շարժառիթ է հանդիսանում աշակերտների ուշադրության կենտրոնացումը կրթական գործընթացի որոշակի ասպեկտների վրա, այսինքն աշակերտների կենտրոնացումը գիտելիքների յուրացման, լավ գնահատական ստանալու, ծնողների գովասանքի, հասակակիցների հետ ցանկալի հարաբերություններ հաստատելու վրա:

Չոգեբանության մեջ հայտնի է, որ ուսուցման մոտիվների զարգացումն ընթանում է երկու ճանապարհով.

1. Աշակերտների կողմից կրթության սոցիալական իմաստի յուրացման միջոցով.

2. Դասավանդման բուն ակտիվության միջոցով, որը պետք է ինչ-որ կերպ հետաքրքրի աշակերտին:

Առաջին ճանապարհին ուսուցչի հիմնական խնդիրն է, մի կողմից, երեխայի գիտակցությանը փոխանցել այն դրդապատճառները, որոնք սոցիալապես աննշան են, բայց իրականանալուն բավականին բարձր մակարդակ ունեն: Օրինակ կարող է հանդիսանալ լավ գնահատականներ ստանալու ցանկությունը: Աշակերտներին անհրաժեշտ է օգնել գիտակցելու գնահատման օբյեկտիվ կապը գիտելիքների և հմտությունների մակարդակի հետ: Եվ այսպիսով, աստիճանաբար մոտենալ մոտիվացիային, որը կապված է գիտելիքների և հմտությունների բարձր մակարդակ ունենալու ցանկության հետ: Սա իր հերթին, երեխաների կողմից պետք է ճանաչվի որպես անհրաժեշտ պայման իրենց հաջող, սոցիալապես օգտակար գործունեության համար: Մյուս կողմից, անհրաժեշտ է բարձրացնել շարժառիթների արդյունավետությունը, որոնք ընկալվում են որպես կարևոր, բայց իրականում չեն ազդում նրանց վարքի վրա: Չոգեբանության մեջ հայտնի են բավականին շատ կոնկրետ պայմաններ, որոնք սովորողի մոտ հետաքրքրություն են առաջացնում ուսումնական գործունեության նկատմամբ: Դիտարկենք դրանցից մի քանիսը:

1. Ուսումնական նյութի բացահայտման եղանակը. Սովորաբար առարկան աշակերտին հայտնվում է որպես որոշակի երևույթների հաջորդականություն: Ուսուցիչը բացատրում է հայտնի երևույթներից յուրաքանչյուրը, տալիս է նրա

հետ աշխատելու պատրաստի եղանակը: Երեխային այլ բան չի մտում, քան հիշել այս ամենը և գործել այնպես, ինչպես ցույց է տրված: Թեմայի նման բացահայտման դեպքում դրա նկատմամբ հետաքրքրությունը կորցնելու մեծ վտանգ կա: Ընդհակառակը, երբ նյութի ուսումնասիրությունն անցնում է երեխային այն բացահայտելու, պարզելու բոլոր կոնկրետ երևույթների հիմքը, էությունը ապա հենվելով այդ էության վրա ուսումնական գործունեությունը նրա համար ձեռք է բերում ստեղծագործական բնույթ և դրանով իսկ արթնացնում է աշակերտի մոտ հետաքրքրությունն առարկայի ուսումնասիրության նկատմամբ: Ընդ որում, թե՛ դրա բովանդակությունը, թե՛ դրա հետ աշխատելու մեթոդը կարող է դրդել դրական վերաբերմունքի տվյալ առարկայի ուսումնասիրության նկատմամբ: Վերջին դեպքում կա մոտիվացիա ուսուցման գործընթացով:

2. Թեմայի շուրջ աշխատանքի կազմակերպում փոքր խմբերով.

Փոքր խմբերի բաժանման մեթոդը մեծ մոտիվացիոն նշանակություն ունի: Եթե առարկայի համար չեզոք մոտիվացիա ունեցող երեխաներին զուգակցում են այս առարկան չսիրող երեխաների հետ, ապա միասին աշխատելուց հետո առաջինները զգալիորեն մեծացնում են իրենց հետաքրքրությունը այս առարկայի նկատմամբ: Եթե, այնուամենայնիվ, տվյալ առարկայի նկատմամբ չեզոք վերաբերմունք ունեցող ուսանողներն ընդգրկված են այս առարկայի սիրահարների խմբում, ապա առաջինների վերաբերմունքը չի փոխվում:

3. Հարաբերությունը շարժառիթների և նպատակների միջև:

Ուսուցչի դրած նպատակը պետք է դառնա աշակերտի նպատակը: Նպատակը շարժառիթ-նպատակների վերածելու համար աշակերտի համար մեծ նշանակություն ունի իր հաջողությունները գիտակցելը, առաջ գնալը:

4. Խնդրահարույց ուսուցում.

Դասի յուրաքանչյուր փուլում անհրաժեշտ է օգտագործել խնդրահարույց դրդապատճառներ, առաջադրանքներ: Եթե ուսուցիչը դա անում է, ապա սովորաբար աշակերտների մոտիվացիան բավականին բարձր մակարդակի վրա է: Կարևոր է նշել, որ բովանդակային առումով այն ճանաչողական է:

5. Ուսումնական գործունեության մոտիվացիայի ձևավորում

Ինչպես ուսուցման ցանկացած տեսակ, ուսուցման մոտիվացիան որոշվում է այս գործունեությանը հատուկ մի շարք գործոններով.

Կրթական համակարգը, ուսումնական հաստատությունը, որտեղ իրականացվում է կրթական գործունեությունը, ուսումնական գործընթացի կազմակերպումը,

Աշակերտի սուբյեկտիվ բնութագրերը (տարիքը, սեռը, ինտելեկտուալ զարգացումը, ունակությունները, պահանջների մակարդակը, ինքնագնահատականը, փոխազդեցությունը այլ աշակերտների հետ և այլն);

Ուսուցչի սուբյեկտիվ առանձնահատկությունները, և առաջին հերթին աշակերտի նկատմամբ նրա վերաբերմունքի համակարգը, առարկայի առանձնահատկությունները.

Ուսուցիչների աշխատանքի դիտարկումը ցույց է տալիս, որ նրանք միշտ չէ, որ պատշաճ ուշադրություն են դարձնում աշակերտների մոտիվացիային: Շատ ուսուցիչներ, հաճախ առանց իրենք էլ գիտակցելու, ելնում են նրանից, որ երբ երեխան դպրոց է գալիս, նա պետք է անի այն ամենը, ինչ ուսուցիչը խորհուրդ է տալիս: Կան նաև այնպիսի ուսուցիչներ, որոնք առաջին հերթին հիմնվում են բացասական մոտիվացիայի վրա: Նման դեպքերում աշակերտների ակտիվությունը պայմանավորված է առաջին հերթին ամեն տեսակ անախորժություններից խուսափելու ցանկությամբ՝ ուսուցչի կամ ծնողների պատիժ, վատ գնահատականներ և այլն:

Ուսուցիչը պետք է անընդհատ հիշի, որ մարդը չի կարող երկար ժամանակ աշխատել բացասական հույզեր առաջացնող բացասական մոտիվացիայի վրա: Եթե դա այդպես է, ուրեմն զարմանալի չէ՞, որ որոշ երեխաների մոտ ներոզները զարգանում են դեռևս տարրական դպրոցում:

Ուսուցման մոտիվացիայի ձևավորման ընդհանուր իմաստն այն է, որ ուսուցչի համար ցանկալի է աշակերտներին ուսման նկատմամբ բացասական և անտարբեր վերաբերմունքի մակարդակից տեղափոխել ուսման նկատմամբ դրական վերաբերմունքի հասուն ձևեր՝ արդյունավետ, գիտակից և պատասխանատու: Ուսումնական դրական մոտիվացիայի ձևավորմանը նպաստում են ուսումնական գործունեության համագործակցային ձևը, ուսուցչի մանկավարժական գործունեության ոճը:

Ուսուցչի աշխատանքը, որն ուղղակիորեն ուղղված է մոտիվացիոն ոլորտի ամրապնդմանը և զարգացմանը, ներառում է ազդեցությունների հետևյալ տեսակները.

- աշակերտի կողմից արդեն ձևավորված մոտիվացիոն վերաբերմունքի ակտուալացում, որը ոչ թե պետք է ոչնչացվի, այլ ամրապնդվի և աջակցվի.

- պայմանների ստեղծում նոր մոտիվացիոն վերաբերմունքի (նոր շարժառիթներ, նպատակներ) առաջացման և դրանցում նոր որակների(կայունություն,իրազեկվածություն, արդյունավետություն և այլն) առաջացման համար.

- թերի մոտիվացիոն վերաբերմունքի շտկում;

- երեխայի ներքին վերաբերմունքի փոփոխություն ինչպես նրա կարողությունների ներկա մակարդակի, այնպես էլ դրանց զարգացման հեռանկարի նկատմամբ:

Ի դեպ, ձևավորումը ներառում է մի քանի բլոկներ՝ աշխատանք շարժառիթների, նպատակների, հույզերի, դպրոցականների կրթական և ճանաչողական գործունեության հետ: Բլոկներից յուրաքանչյուրի ներսում աշխատանքներ են տարվում հին մոտիվները թարմացնելու և շտկելու, նոր մոտիվների խթանման և դրանց նոր որակներ հաղորդելու ուղղությամբ: Ի՞նչ առաջադրանքներ և վարժություններ կարող է օգտագործել ուսուցիչը՝ նպատակաուղղված կերպով ազդելու դպրոցականների մոտիվացիոն ոլորտի վրա:

Համարժեք ինքնազնահատականի և պահանջների մակարդակի ձևավորմանը նպաստում են սեփական անձի համար առավելագույն դժվարության խնդիրները լուծելու վարժությունները, ձախողումը զգալու և ներքուստ ընկալելու համար ոչ միայն դրա արտաքին պատճառները՝ առաջադրանքի դժվարության տեսքով, այլև ներքին պատճառներով՝ ընդհանուր առմամբ սեփական կարողությունները և այդ խնդրի լուծմանն ուղղված ջանքերը:

Աշակերտների մոտ պահանջների և ինքնազնահատականի համարժեք մակարդակի ձևավորմանն ուղղված աշխատանքի հատուկ տեսակը նրանց ուսուցչի կանխամտածված խրախուսումն է: Սովորողի մոտիվացիայի համար ուսուցչի գնահատականից ավելի կարևոր է նիշում թաքնված տեղեկատվությունը նրա կարողությունների մասին: Ուսուցչի գնահատումը մեծացնում է մոտիվացիան, եթե այն չի վերաբերում աշակերտի կարողություններին որպես ամբողջություն ,այլ այն ջանքերին ,որոնք աշակերտը գործադրում էառաջադրանքը կատարելու համար:

Ուսուցչի՝ մոտիվացիան խրախուսելու համար գնահատական տալու մեկ այլ կանոն է նման տեխնիկան, երբ նա հաջողությունները համեմատում է ոչ թե այլ աշակերտների, այլ իր նախկին արդյունքների հետ:

Առաջադրանքների հաջորդ խումբը նպատակների կայունության, հաստատակամության և դրանց իրականացման հաստատակամության համար է: Այսպիսով, նպատակների պահպանմանը նպաստում է միջամտությունից և խոչընդոտներից հետո կրթական գործունեությունը վերսկսելու խնդիրը: Նպատակին հասնելու աշակերտի հաստատակամության ամրապնդմանը նպաստում են լուծման ընթացքում գերդժվար խնդիրներ լուծելու վարժությունները՝ առանց հետադարձ կապի: Նպատակ դնելու ակտիվությունն ու ճկունությունը խթանում են մոտ և հեռավոր նպատակներ դնելու վարժությունները, դրանց անմիջական և հետաձգված իրականացումը: Որպեսզի դրդապատճառների և նպատակների վերաբերյալ վարժությունները կարողանան կիրառել դպրոցականները իրական կյանքի պայմաններում, ցանկալի է, որ դրանք

կապված լինեն ուսումնական նյութի կամ թիմի կյանքի իրավիճակների հետ:

Դասի առանձին փուլերում մոտիվացիայի ձևավորում.

Ինչ գործունեություն էլ որ իրականացնեն աշակերտները, այն պետք է ունենա հոգեբանորեն ամբողջական կառուցվածք՝ սկսած դպրոցականների կողմից նպատակներն ու խնդիրները հասկանալուց և սահմանելուց մինչև գործողությունների, տեխնիկայի, մեթոդների իրականացումը և ինքնավերահսկման և ինքնագնահատման գործողությունների իրականացումը:

Դասի առանձին փուլերում ուսումնական գործունեության մոտիվացիայի ձևավորման փուլերն են.

- Նախնական մոտիվացիայի առաջացման փուլը. Դասի սկզբնական փուլում ուսուցիչը կարող է հաշվի առնել աշակերտների մոտիվացիայի մի քանի տեսակներ՝ թարմացնել նախորդ նվաճումների դրդապատճառները («նախորդ թեմայի շուրջ մենք լավ աշխատանք ենք կատարել»), հարաբերական դժգոհության դրդապատճառներ առաջացնել («բայց ևս մեկը այս թեմայի կարևոր կողմերից չսովորեցինք»), ամրապնդել առաջիկա աշխատանքին կողմնորոշվելու շարժառիթները («և մինևույն ժամանակ ձեր ապագա կյանքի համար անհրաժեշտ կլինի. օրինակ՝ այս և նման իրավիճակներում»), ամրապնդել ականա դրդապատճառները զարմանք, հետաքրքրասիրություն.

- Առաջացած մոտիվացիայի ամրապնդման փուլը. Այստեղ ուսուցիչը կենտրոնանում է ճանաչողական և սոցիալական դրդապատճառների վրա՝ առաջացնելով հետաքրքրություն խնդիրների լուծման մի քանի եղանակների և դրանց համեմատությամբ (ճանաչողական դրդապատճառներով), այլ անձի հետ համագործակցության տարբեր ձևերի (սոցիալական շարժառիթներ): Այս փուլը կարևոր է, քանի որ ուսուցիչը, դասի առաջին փուլում մոտիվացիա առաջացնելով, երբեմն դադարում է մտածել դրա մասին՝ կենտրոնանալով դասի առարկայական բովանդակության վրա: Դրա համար կարող են կիրառվել տարբեր տեսակի գործունեության (բանավոր և գրավոր, դժվար և հեշտ և այլն) փոփոխություններ:

- Դասի ավարտի փուլը. Կարևոր է, որ յուրաքանչյուր աշակերտ ակտիվությունից դուրս գա դրական, անձնական փորձով, և որ դասի վերջում լինի դրական մտածելակերպ հետագա ուսուցման համար: Այստեղ գլխավորն այն է, որ ուժեղացվի աշակերտների գնահատման գործունեությունը ուսուցչի գնահատականի հետ համատեղ: Կարող է կարևոր լինի աշակերտներին ցույց տրվի նրանց թույլ կողմերը, որպեսզի նրանք պատկերացում կազմեն իրենց հնարավորությունների մասին: Սա նրանց մոտիվացիան կդարձնի ավելի համարժեք և արդյունավետ: Նոր նյութի յուրացման դասերում այս եզրակացությունները կարող են վերաբերել նոր գիտելիքների և հմտությունների յուրացման աստիճանին:

Ուսուցիչը դասի յուրաքանչյուր փուլ պետք է լրացնի հոգեբանական բովանդակությամբ: Քանի որ յուրաքանչյուր փուլ հոգեբանական իրավիճակ է: Հոգեբանորեն գրագետ դասի կառուցվածք կառուցելու համար կարևոր է, որ ուսուցիչը կարողանա պլանավորել զարգացման և կրթական առաջադրանքների այն մասը, որը կապված է դպրոցականների

մոտիվացիայի և սովորելու ունակության իրական վիճակի հետ: Սովորաբար ուսուցչի համար ավելի հեշտ է պլանավորել ուսումնական առաջադրանքները (սովորեցնել, թե ինչպես լուծել այս կամ այն դասի խնդիրներ), ավելի դժվար է ուրվագծել զարգացման առաջադրանքները (հաճախ դրանք հանգում են սովորելու ունակության ձևավորմանը: առավել ընդհանուր ձև), և նույնիսկ ավելի քիչ հաճախ, որպես զարգացման հատուկ առաջադրանքներ, ուսուցիչը պլանավորում է փուլեր:

Մոտիվացիայի ձևավորում և դրա տեսակները.

Մոտիվները ձևավորվում են կարիքների հիման վրա և հանդիսանում են դրանց կոնկրետացում: Մոտիվացիան դիտվում է կա՛մ որպես ընդհանուր հասկացություն՝ կապված տարբեր դասերի գործունեության խթանիչների հետ, կա՛մ որպես գործընթաց: Մենք սահմանում ենք մոտիվացիան որպես գործընթաց, որտեղ սկզբնական փուլը անհատականության ուղղության փորձարկումն է և սեփական հեռանկարի կառուցումը: Հիմնական զարգացող մանկավարժական խնդիրները, որոնք կարող են օգտագործվել ուսուցչի կողմից, ով ձգտում է նպատակաուղղված աշխատանք իրականացնել մոտիվացիայի և սովորելու ունակության ձևավորման վրա:

Դպրոցականների մոտ ձևավորել սովորելու կարողություն՝ ընդլայնել արդյունավետ գիտելիքների ֆոնդը, մշակել գիտելիքների յուրացման տեսակներից, մակարդակներից և փուլերից յուրաքանչյուրը, սովորողների մեջ ձևավորել խնդիրների և նպատակների ըմբռնում, դրանց ակտիվ ընդունում իրենց համար, նրանց կողմից խնդիրների և նպատակների ինքնուրույն սահմանում, դրանց ձևակերպում:

Սովորողների մեջ ձևավորել անհատական ուսումնական գործողություններ և դրանց հաջորդականությունը կատարելու կարողություն (նախ՝ ըստ հրահանգների, ապա ինքնուրույն), դպրոցականներին սովորեցնել ինքնատիրապետման և համարժեք ինքնագնահատման մեթոդներ (աշխատանքի փուլերով՝ օբյեկտիվ պահանջներին և նրանց անհատական հնարավորություններին համապատասխան). դպրոցականներին սովորեցնել իրենց ուսումնական աշխատանքում միջանկյալ նպատակներ դնելու, անհատական ուսումնական գործունեությունը և դրանց հաջորդականությունը պլանավորելու, դժվարությունները հաղթահարելու :

Դպրոցականների մոտ ձևավորել ուսումնական աշխատանքում իրենց դրդապատճառները գիտակցելու, դրանք գիտակցաբար համեմատելու և գիտակցված ընտրություն կատարելու կարողություն («Երկու բաներից՝ ես դա անում եմ նախ, կամ ինձ համար ավելի կարևոր է այսինչ պատճառով):

Ուսումնական գործունեության ձևավորման, նպատակների սահմանման, մոտիվների «մարզման» առաջադրանքները պետք է սկսվեն առաջին դասարանից, իսկ աշակերտների համար առաջադրանքները՝ հասկանալու իրենց կրթական գործունեությունը և հատկապես մոտիվացիան տարրական դպրոցական տարիքի ավարտից:

Նկատի ունենալով դպրոցականների մոտ ուսուցման դրդապատճառների դրսևորման և

զարգացման առանձնահատկությունները՝ հնարավոր չէ չանդրադառնալ որոշ հարցերի՝ կապված համատեղ ուսումնական գործունեության մոտիվացիայի ձևավորման հետ: Եթե աշակերտի ուսումնական գործունեության շարժիչ ուժը ցանկությունն է, ինչ-որ ուսումնական նյութին տիրապետելու ցանկությունը կամ այն ձեռք բերելու մեթոդը, ապա վերլուծում ենք ճանաչողական և ուսումնաճանաչողական մոտիվների ձևավորման մակարդակը: Կոլեկտիվ դաստիարակչական աշխատանքում շեշտադրումները որոշակիորեն փոխվում են. Այստեղ սովորողը շահագրգռված է գործընկերոջ (մեծահասակների կամ հասակակիցների) հետ իր փոխհարաբերությունները կազմակերպելու հնարավորությամբ, որպեսզի նյութի, գիտելիքների և հմտությունների յուրացումը առավելագույնս արդյունավետ լինի: Համատեղ ուսումնական գործողություններով երեխան սովորում է համեմատել, համեմատել և վերջապես մարտահրավեր նետել մեկ այլ տեսակետ՝ իրենց գործն ապացուցելու համար:

Մեծահասակի, ուսուցչի հետ նման վեճերը գործնականում բացառվում են, իր փորձի և դիրքի ուժով մեծահասակը, հատկապես ուսուցիչը, միշտ իրավացի է, իսկ երեխան պարտաճանաչ, հաճախ անգիտակցաբար ընդունում է նրա տեսակետը: Հասակակիցների դիրքորոշումը նույնն է: Ուստի երեխան պատրաստ է վիճել ընկերոջ հետ, քանի որ սկզբում նա իրեն ճիշտ է համարում: Երեխան գիտակցում է, որ կա այլ լուծում, այլ գործելաճանաչ ,և որ կարող է նաև ընկերը լինել ճիշտ: Կրթական առաջադրանքների կատարման գործընթացում տարբեր տեսակետներ համեմատելու ունակությունը, «այլ անձի դիրքը գրավելու» ունակությունը, այսպես ասած, հանգեցնում է կարևոր նորագոյացության առաջացմանը: Այն նպաստում է համագործակցության շարժառիթների առաջացմանը, զարգացմանը և ձևավորմանը:

Եզրակացություն

Որպեսզի ուսուցման նկատմամբ երեխայի հետաքրքրությունը չկորի, պետք է այն հետաքրքրի երեխային, գրավի նրա ուշադրությունը: Ուսուցիչը իր առջև մանկավարժական հատուկ խնդիր պետք է դնի աշակերտների մեջ ձևավորելու ուսանելու համապատասխան մոտիվացիա, նրանց մեջ արթնացնելու գիտության աղբյուրից «խմելու» ցանկություն: Որպես կանոն երեխային ուսումնական գործունեությանը մղում է ոչ թե մեկ, այլ մի շարք զանազան պատճառների համակարգ, որպիսի պատճառները միահյուսված են, լրացնում են մեկը մյուսին ու գտնվում են որոշակի փոխհարաբերության մեջ: Մոտիվացիոն ոլորտն անձի կորիզն է: Իր աշակերտական կյանքի սկզբում ունենալով դպրոցականի դիրք՝ երեխան ուզում է սովորել: Ընդ որում՝ լավ սովորել, գերազանց: Որպեսզի երեխան ունենա ուժեղ ներքին մոտիվացիա <<Ես ուզում եմ լավ սովորել>>, անհրաժեշտ է որ, յուրաքանչյուրն ինքն իրեն ասի <<Ես կարող եմ դա անել: Ես կհասցնեմ այն>>: Ուսումնառության սոցիալական զանազան պատճառների շարքում, թերևս, առաջատարն են հանդիսանում ծնողներին ուրախություն պարգևելը, ավելին իմանալու ցանկությունը, դասի հետաքրքիր լինելը: Ունենալով գիտելիքներ՝ աշակերտը ստանում է բարձր գնահատականներ, որոնք էլ իրենց հերթին աղբյուր են այլ խրախուսումների համար, Էմոցիոնալ բարեկեցության երաշխիք են, հպարտության առարկա: Երբ աշակերտը լավ է սովորում, իրեն գովում են և ուսուցիչները, և ծնողներն ու իրեն օրինակ են դարձնում այլ երեխաների համար: Բացի այդ դասարանում, որտեղ ուսուցչի կարծիքը ոչ միայն որոշիչ է, այլև միակ հեղինակավորն է, որի հետ բոլորը հաշվի են նստում, այս հանգամանքներն առաջին պլան են մղվում: Ու թեև տարրական դպրոցի սովորողի համար ինչ – որ տեղ վերացական թվացող «լավ աշխատելը» կամ ԲՈՒՅ -ում սովորելու լավ հեռանկարը չեն կարող անմիջականորեն նրան մղել սովորելու, այնուամենայնիվ, սոցիալական պատճառները կարևոր են աշակերտի անձնային աճի տեսանկյունից, և դեռ առաջին դասարանից լավ առաջադիմություն ցուցաբերող երեխաների մոտ դրանք բավականին ամբողջական ներկայացված են իրենց մոտիվացիոն համակարգում: Բարձր դասարաններում ուսուցման հաջողության բանալին կայուն կրթական մոտիվացիայի և ճանաչողական գործունեության առկայությունն է: Ցանկալի է նշել, որ ժամանակակից դպրոցում բավարար չափով չի իրականացվում ուղղիչ աշխատանք վերացնելու համար պատճառները, որոնք հանգեցրել են մոտիվացիայի ցածր մակարդակի: Դպրոցում ուսանելը թույլ չի տալիս իրացնել անձնային, ինդիվիդուալ մոտեցումը, ինչի շնորհիվ կարելի կլիներ որոշակի խնդիրներ լուծել: Եզրափակելով՝ կարելի է նշել, որ դաստիարակության «արվեստը» կայանում է « ընկալելի » ու « իրապես գործող » մոտիվների համադրության ստեղծմամբ և դրա հետ մեկտեղ կարողանալով ճիշտ ժամանակին տալ առավել մեծ նշանակություն գործունեության հաջող արդյունքին:

Գրականություն

1. Մարկոսյան Ա. Կ.; Մատիս Թ. Ա. Օրլով Ա. Բ. – Մովորելու մոտիվացիայի ձևավորումը
2. Բոժովիչ Մ. Ի. – Երեխաների և դեռահասների մոտիվացիայի վարքի ուսումնասիրություն
3. Իլյին Է. Պ. – Մոտիվացիա և դրդապատճառներ
4. Шацкий С. Т. . -Избранные педагогические сочинения
5. Ковалев В. И. – Мотивы поведения и деятельности
6. Ա.Վ. Պետրովսկի – Ընդհանուր հոգեբանություն